

Rajtuk keresztül beszél a halottakkal, az örökkévalósággal. Nem mondhatom, hogy akkor már mertem bármilyen alkotómunkára gondolni. Egyszerűen csak műveltségre kellett törekednem. Ezen kívül hittem abban, hogy a dolgoknak megvan valahol az értelme, hogy ha elég mélyre ásunk a művészetben, arra a nyomorúságos létezésre is magyarázatot lehet találni, ami nekem adatott. Ahogy annak idején úton a Kivimäe szaunához apám kezébe kapaszkodva egyre csak faggattam őt, miért van ez, hogy van az, most a Kultúrát kezdtem el nyaggatni, az ő kezét megragadva. Apámmal már úgymint réges-rég nem beszéltem, ilyen értelemben.

14 Én csináltam magamból deportáltat, száműztem magam az emberi társadalomból. És egyben bele is fogtam egy végtelen rehabilitációs folyamatba. Ebből a szempontból tudtomon kívül a nép méltó fia voltam.

És mint ilyen, úgy hiszem, jobban tudom, mint az emberek többsége, legyenek akár kultúremberek, hogy mi a művészet jelentése és miben segíthet. Ő a kitzasztottak hazája, a magányosok reménysége, a híres Esperancé. Sokat segít. Nem igazán segít. Mikor hogy. A kultúra valami, ami köztem és a halál között áll (mert a magányos ember minduntalan kettésben van a halálával, ezzel a kísértettel, *hanté par sa mort*), áttetsző, a szélben libbenő és dagadó függöny ez előtt az undorító és hívogató üresség előtt. Néhány vigasztaló szó, néhány verssor, amire mégiscsak e m l é k s z e l.

A művészet és a magány között bensőséges és bonyolult kapcsolat van, szinte olyan, mint a házasság. A művészet magányban és magányból születik. Még a színész művészete is, ha művészet egyáltalán, magányban születik. A színész egyedül van a színpadon, ihletett állapotban, hiszen kitalált figurákkal beszélget, s z e r e p l ő k k e l, nem emberekkel. Ez megindító és nevetséges. A legmagányosabb művészet persze az írás: mint akit szellem gyötör, a senkivel beszélés, és mindenki felé fordulás. A magányban egyszerre van valami magasztos és nyomorúságos, a művészetben ugyanúgy. Az is magasztos és visszataszító. Egy félig hibbant aggregény motyogása, a világ ellenállhatatlan hangja.

Ugyanakkor a magány művészet, abban az értelemben, hogy egyedül lenni külön képesség. Elsajátítása korántsem egyszerű, legalábbis az én utam igencsak rögzös volt. De úgy érzem, ma már boldogulok.

(Fordította: Segesdi Móni, lektorálta: Reet Klettenberg)

Szeptember 1, hétfő

A lápon erős volt a szél, a fény.

Elaludtam egy zombékön.

Aztán egy holló repült el fölöttem, hangosan érdeklődve, vajon élek-e még egyáltalán.

A víz egészen hideg volt. Körben tőzegáfonyák.

A fényben állva figyeltem

a mocsári molyűzőre vetülő árnyékomat.

Olyan ismerős ez az alakzat.

Hiszen, ha felszabadul a lélek,

többé nem vet árnyékot

semmire.

Október 7, kedd

Megpillantottam a tavaszt: ahogy a szellőrözsák virágoztak a vasúti töltésen az esti fényben, szelíden és fehéren, ősz közepén.

Egy könyvet olvasok a szenvedélyes magány egyik áldozatáról, egy fiatal fiúról, aki meghalt Alaszka erdeiben, egyedül és éhesen. Sok van benne egy ismerősömből.

Október 17, péntek

Ez egy üres nap. Szürke, elejétől végéig.

Az estében fák állnak, kissé sárguló lombkoronával, ugyanolyan jelentőségteljesen és érthetetlenül,

mint mindig. Idegen madár

érkezett az erdőbe,

furcsán és hangosan fütyül,

nem emlékeztet semmilyen más madár hangjára.

Ki ő? A halál

időpontjának eltolásával foglalkozom.

Haladék? Tavaszig?

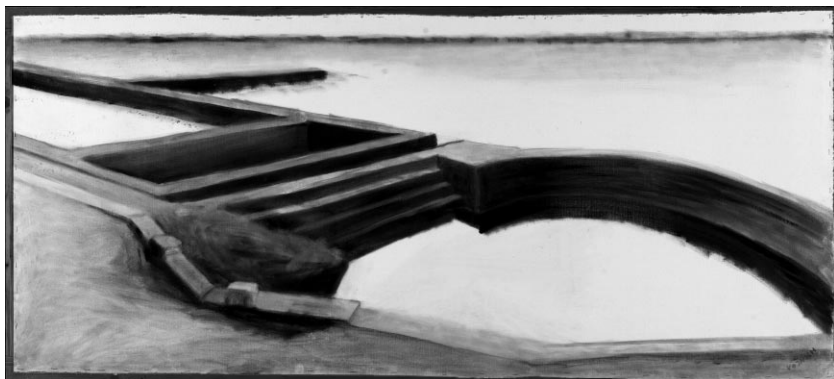
Május 14, szerda

16 A májusi este hideg és mély:
világoszöld nyírfák a sötétkék égen.
Halottnak lenni, óh, halottnak lenni.
Halottnak is biztosan jelentéktelen és könnyű lehet lenni,
akárcsak élni, víztükörbe nézni:
világoszöldet sötétkék mélységben,
bizony mégis kár lenne halottnak lenni.
Mert akkor ezt a tükröződést se láthatnám.

Július 2, szerda

Mennyivel könnyebb lenne úgy élni,
ha tényleg azt mondanánk, amit gondolunk,
nem azt, amit okos dolognak tartunk.
Butaság lenne többnyire mindkettő,
de akkor mi van. Okosak akarunk lenni,
tudatosan féligazságokat mondunk,
és nagyon tudatosan csak fél életet élünk.
Ennek a végeredménye nem is lehet más,
mint ez a világ, aminek amúgy nincs is olyan sok hibája.
Esős nyáron is lehetnek tiszta éjszakák.
Ám a fáradság, az bizony fáradság.

(Fordította: Jász Attila)

I

Elsősorban arról kívánok itt szólni, amire mostanában szoktam rá. És ami egyre közelebb áll a szívemhez. A viaszhengerekre, magnószalagokra, lemezekre, és még mi mindenre nem felvett fonogramok manipulálása nem új dolog. Valószínűleg írtak is róla sokat. William Burroughs állítása szerint a felvett beszédegységek szalagon való mixelésének (scramblingjének) technikája egészen 1881-re megy vissza. Akkor a képek ellen használták. Burroughs a hangról, a hangzsról mint fegyverről és vírusról, mint a mágia egyik összetevőjéről beszél. Ez valószínűnek is tűnik, mivel az audiokódolású hangfelvételeket, amelyek zenéjébe rejtett érthetetlen üzenete a hallgató tudatalattijába hatol és ott működésbe kezd, az orvostudományban gyógyítás céljára használják. Remélhetőleg a zenészek és énekesek átérzik ennek a felelősségét, és nem csempésznek a számaikba károsító üzeneteket vagy az emberi tudatnak káros frekvenciájú (nyugtalanosságot, félelmet, rögeszméket vagy hasonlókat okozó) hangokat.

Ennek az írásnak a középpontjában a diktafonnal megvalósítható misztikus önszemlélet, az eszköz kreatív használata és annak extatikus lehetőségei állnak. Az eljárás első irányadója és, tudomásom szerint, előfutára Samuel Beckett *Az utolsó tekerés* (1958) című darabja volt. Krapp, az idős, saját történetét felvevő életművész az eltérő évekből származó szalagokat hallgatva önmagából egy sajátos, különböző egyénekből álló csoportot teremt, akiknek a véleménye egymással párbeszédbe kezd. A magnetofon nem a kispolgár luxusa, hanem szigorú igazmondó. Ennek a határnak a kezdete az a pillanat, amikor elillan a művészi hiúság és az ősembertől örökölt mikrofontól való félelem, amikor az ember megtanul önmagával/önmagának folyékonyan és őszintén beszélni. Nem fontos, milyen nagy szónok valaki. A monológ hamarosan úgyis elkezd különbözni bármely egyéb dialógustól, amelyet másokkal folytatunk. A világot nem szükséges felosztani és szembeállítani vele, de a tüzetes vizsgálat is ahhoz a természetes következtetéshez vezet, hogy én nem vagyok olyan, mint mások. Akármennyire is próbálunk valakit utánozni, lehetetlennek fog bizonyulni. Nem önzőségről van szó, hanem a természetes eltérések megfigyeléséről. Krappnak a felvételek rögzítése lehetőséget ad arra, hogy minden életszakaszban érzékelje saját magát, hogy felélénkítse és felgyorsítsa az önmagával folytatott kommunikációt. „Gyászos dolog az efféle kihantolás,

Lauri Sommer 17

DIKTAFON- SÁMÁNIZMUS*

* A 2002/1-es *Vikerkaar* folyóiratban megjelent szöveg átdolgozott változata.